

Pokrate u biomedicinskom nazivlju

Klječanin Franić, Ž.

Kraćenjem riječi u općem jeziku nastaju dvije vrste skraćenica – kratice i pokrate. Prema pravopisu Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (<http://pravopis.hr/>) kratice nastaju kraćenjem jedne ili više riječi, pišu se malim početnim slovom, najčešće s točkom na kraju, i ne sklanjaju se (profesor > prof., akademska godina > ak. god., doktor veterinarske medicine > dr. med. vet.). Pokrate također nastaju kraćenjem jedne ili više riječi, ali za razliku od kratica pišu se velikim slovima, u pravilu se sklanjaju i ne završavaju točkom (opće riječi, npr. deoksiribonukleinska kiselina > DNK, i imena, npr. Hrvatska veterinarska komora > HVK). Jezik biomedicinskih znanosti sadržava brojne složene nazive koji se u pisanim tekstovima, radi uštede prostora (ekonomičnosti), skraćuju.

S obzirom na to da je suvremeno biomedicinsko nazivlje pod velikim utjecajem engleskog jezika na svim jezičnim razinama, te osobito zbog velikog priljeva novih engleskih naziva, uz hrvatske pokrate u tekstovima raznih biomedicinskih znanosti vrlo su česte i engleske pokrate. Za razliku od engleskih

naziva i anglizama koji su terminološki problem zbog neprevodenja i prilagodbe koja nije usklađena s pravopisnom, tvorbenom i sintaktičkom normom, pri upotrebi pokrata u suvremenim biomedicinskim tekstovima prilagodba nije sporna, naime opravdana je upotreba i engleskih i hrvatskih pokrata. Problem se međutim pojavljuje pri dekliniranju pokrata i određivanju njihova roda.

Samo letimičan pregled diplomskih radova iz humane i veterinarske medicine pokazuje nesigurnost i dvojbe pri pisanju pokrata. U većini se tih ocjenskih radova zapaža dvostruki odnos prema pokratama – jedne se sklanjaju, dok se druge ne sklanjaju, često im se pripisuje pogrešan rod ili su u svom osnovnom obliku u jednom rodu, a u padežnim oblicima u drugom rodu, osim toga nerijetko se upotrebljava pogrešan nastavak u množini. Primjer je rečenica 'Kontrastnom MR-om ili SPECT-om može se dokazati postojanje MVO.' U njoj se zapaža nekoliko pogrešaka: 1) neujednačenost – pokrate MR i SPECT u ovoj se rečenici sklanjaju, a pokrata MVO ne; 2) pokratu MVO trebalo je pisati u genitivu – 'postojanje MVO-a';

Tablica 1. Nepravilno i pravilno pisanje pokrata

Naziv i pokrata	Nepravilno pisanje pokrata	Pravilno pisanje pokrata
akutno oštećenje bubrega (AKI)	pacijenti s AKI-em	pacijenti s AKI-jem
Alzheimerova bolest (AB)	bolesnici s AB	bolesnici s AB-om
amiloidni prekursori protein (APP)	razgradnja APP	razgradnja APP-a
bolest donjeg mokraćnog sustava u mačaka (FLUTD)	mačke s FLUTD	mačke s FLUTD-om
etilendiamintetraoctena kiselina (EDTA)	epruveta s EDTA	epruveta s EDTA-om
intervertebralna hernijacija diska (IVDH)	psi s IVDH	psi s IVDH-om
fibrilacija atrijska (FA)	konji s FA	konji s FA-om
kortikotropin (CRH)	sekrecija CRH	sekrecija CRH-a
mitralna insuficijencija (MI)	indikator kronične MI	indikator kroničnog MI-ja
nesteroidni antireumatici (NSAR)	kronična upotreba NSAR	kronična upotreba NSAR-a
laktat-dehidrogenaza (LDH)	glikoliza LDH	glikoliza LDH-a
periferna parenteralna prehrana (PPN)	metaboličke komplikacije PPN	metaboličke komplikacije PPN-a
virus krpeljnog meningoencefalitisa (TBEV)	prevalencija TBEV	prevalencija TBEV-a

Željana KLJEČANIN FRANIĆ, prof., Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Tablica 2. Primjeri pisanja pokrata u množini

Naziv i pokrata	Primjer upotrebe pokrate u množini	Pravilno pisanje pokrata
infantilni spazmi (IS)	IS-ovi u djece	pacijenti s AKI-jem
intraokularne leće (IOL)	IOL-ovi druge generacije	bolesnici s AB-om
antikonvulzivni lijekovi (AKL)	liječenje AKL-ovima	razgradnja APP-a
afektivni respiratorni cerebralni napadaj (ARCN)	etiopatogeneza cijanotičnih ARCN-ova	mačke s FLUTD-om

3) kod pokrata MR i SPECT upotrijebljen je krivi, ženski rod, naime riječ je o pokratama muškog roda (bez obzira na to što su nazivi od kojih su pokrate izvedene ženskog roda). Navedeni radovi obiluju ovakvim pogreškama što upućuje na nepoznavanje gramatičkih svojstava pokrata i pravopisne norme, koji za stručne nazive vrijede jednako kao za pokrate u općem jeziku.

Rod pokrata

Pokrate se ponašaju kao imenice, dakle imaju rod, sklanjaju se i mogu imati jedninu i množinu. Rod pokrata ne mora odgovarati rodu naziva, primjerice naziv *arterijska insuficijencija* ženskog je roda, a pokrata *AI* muškog roda.

Muškog su roda:

- pokrate koje izgovorno završavaju suglasnikom: MR (*magnetska rezonancija*), SPECT (*jednofotonska kompjutorizirana tomografija*), PN (*parenteralna prehrana*)
- pokrate koje izgovorno završavaju samoglasnicima -e, -i, -o, -u: AGE (*akutni gastroenteritis*), PCI (*perkutana koronarna intervencija*), TPO (*tireoidna peroksidaza*), IVU (*intravenska urografija*)
- pokrate koje izgovorno završavaju naglašenim -a (koje se ne izgovoraju kao riječi, već se slovkaju, primjerice FDA *ef-de-a*), uključujući one na -ka i -ha: DKA (*dijabetička ketoacidoza*), PSA (*antigen specifičan za prostatu*), ACTH (*adrenokortikotropni hormon*), CK (*kreatin-kinaza*).

Iznimka je ovdje pokrata DNA/DNK (*deoksiribonukleinska kiselina*), kod koje je praksa pokazala da se rod određuje isključivo prema rodu naziva, primjerice *dvolančana DNA/DNK*. U tom slučaju ovu pokratu ne treba sklanjati s obzirom na to da bi u svom osnovnom obliku ona bila ženskog roda (*jednolančana nekružna DNK*), a u padežnim oblicima muškog roda (*oštećenje DNK-a*).

Ženskog su roda pokrate koje završavaju nenaglašenim -a:

- OSA (*opstruktivna apneja u spavanju*, engl. *obstructed sleep apnea*), PUVA (*fotokemoterapija*, engl. *photochemotherapy*), TIA (*prolazni ishemijski napadaj*, engl. *transient ischemic attack*). Njihov bi genitivni oblik bio: OSA-e, PUVA-e i TIA-e.

Sklanjanje pokrata

Pokrate se, kao i imenice, sklanjaju. Pritom se kod onih koje u izgovoru završavaju glasom -i između pokrate i nastavka umeće međusamoglasnički -j: AFI (*indeks amnijske tečine*, engl. *amniotic fluid index*) *vrijednosti AFI-ja*, HVI (Hrvatski veterinarski institut) *znanstvenici HVI-ja*. Kod pokrata koje završavaju na -o pišu se oba slova -o ako nastavak počinje na -o: ECHO (*ehokardiogram*) *dijagnoza potvrđena ECHO-om*. U tablici 1 nalaze se primjeri nepravilnog pisanja pokrata pronađeni u diplomskim radovima i njihova pravilnog pisanja.

Kad je riječ o sklonidbi, iznimku čine pokrata DNK/DNA i pokrate koje završavaju brojkom. Pokrate kao što su COVID-19, SARS-CoV-2, PON-1 (*paraoskopska 1*), COX-1 (*ciklooksigenaza 1*) ne sklanjaju se.

Jednina i množina

Osim što imaju rod i sklanjaju se pokrate mogu imati i množinu. Kod pokrata koje se slovkaju vrijedi pravilo koje se odnosi na jednosložne imenice muškog roda – imaju dugu množinu: NSPUL-i > NSPUL-ovi (*nesteroidni protuupalni lijekovi*), FKD-i > FKD-ovi (*fokalne kortikalne displazije*, engl. *focal cortical dysplasia*). U tablici 2 nalaze se primjeri pokrata u množini.

Zaključak

Biomedicinsko nazivlje sadržava velik broj složenih naziva koji se vrlo često u pisanim tekstovima skraćuju radi uštede prostora. Pokrate imaju određena gramatička svojstva – imaju rod i broj i sklanjaju se. Bez obzira na to što su mnoge pokrate preuzete iz engleskog jezika, one u hrvatskim tekstovima podliježu pravilima kao i hrvatske pokrate, trebaju se sklanjati. Većina je pokrata u biomedicini muškog roda, a među njima i one koje završavaju samoglasnicima -e, -i, -o, -u i u izgovoru naglašenim -a. Pokrate koje završavaju brojkom ne sklanjaju se.